

Aktivitetspliktens innside og utside

Unge mottakere av sosialhjelp og deres erfaringer med aktivitetsplikt

The Inside and Outside of Mandatory Activation

Young Benefit Recipients' Experiences with Mandatory Activation in Norway

Anne Birgitte Leseth

Professor, Senter for profesjonsstudier, OsloMet – storbyuniversitetet

annele@oslomet.no

Susana Vilhena

Stipendiat, Senter for profesjonsstudier, OsloMet – storbyuniversitetet

Susavi@oslomet.no

Heidi Moen Gjersøe

Førsteamanuensis, Fakultet for sosialfag, VID vitenskapelige høyskole

Heidi.moen.gjersoe@vid.no

Sammendrag

Fra januar 2017 er alle norske sosialhjelpsmottakere under 30 år forpliktet til å delta i arbeidsrelatert aktivitet – det vil si at de har aktivitetsplikt. Resiprositet er en politisk begrunnelse for aktivitetsplikten, som er formulert i sosialtjenesteloven § 20a. Lovbestemmelsen sier at det skal stilles vilkår om aktivitet for tildeling av økonomisk stønad til personer under 30 år. Men hva betyr dette for målgruppen? Basert på kvalitative intervjuer med unge sosialhjelpsmottakere undersøker artikkelen deres erfaringer med aktivitetsplikt. To dimensjoner er tydelige: aktivitetsplikt som en sosial praksis og aktivitetsplikt som en sanksjonerende praksis. Disse dimensjonene analyserer vi som henholdsvis aktivitetspliktens innside og utside, det vil si en byttemoral med et kontinuum av ulike resiprositetsformer. Funnene viser at aktivitetsplikten kan gi stønadsmottakerne mulighet til å komme seg ut av en vanskelig situasjon og nærmere arbeidslivet. Men Navs tette oppfølging kombinert med sanksjoner er også tvetydig og kan legge begrensninger på de unge voksnes bestrebelser med å klare seg selv.

Nøkkelord

byttemoral, økonomisk antropologi, brukerperspektiv, Norge, resiprositet, Nav

Abstract

From January 2017, all Norwegian social assistance benefit recipients under the age of 30 are required to participate in work-related activities. Reciprocity is presented as a political justification for this requirement. But what does this mean for the target group? Drawing on qualitative interviews with young benefit recipients in Norway, this article investigates how they experience mandatory activation. Two dimensions are particularly visible in our data: (1) mandatory activation as a social practice, and (2) mandatory activation as a sanctioning practice that relates to the benefit amount and the reduction of it in case of no-show. We explore these dimensions as the inside and the outside of mandatory activation, respectively. We argue that mandatory activation can be understood as a morality of exchange, that is a valuation system consisting of a continuum of different forms of reciprocity. On the one hand, the activity requirement can provide opportunities for young benefit recipients to overcome a difficult situation and get closer to work life. On the other hand, the close follow-up developed by the NAV offices (the inside) combined with benefit sanctions (the outside) represents ambiguity that can restrict the young adults' efforts to be responsible and self-sufficient.

Keywords

morality of exchange, economic anthropology, user's perspective, reciprocity, Norway, NAV

Innledning

I stadig flere inntektssikringsordninger knyttes det aktivitetskrav til mottak av stønad. Første januar 2017 trådte § 20 bokstav a i sosialtjenesteloven i kraft – en bestemmelse som sier: «Det skal stilles vilkår om aktivitet for tildeling av økonomisk stønad til personer under 30 år, med mindre tungtveiende grunner taler mot det.» Bestemmelsen sier også at: «Ved brudd på vilkår kan det fattes vedtak om at stønaden reduseres» (Arbeids- og sosialdepartementet, 2009). Før kunne Nav-kontorene stille vilkår om aktivitet ved mottak av sosialhjelp, men dette var ikke et krav. Formålet med lovendringen var ifølge regjeringen å styrke sosialhjelpsmottakernes mulighet for overgang til arbeid og utdanning og å motivere og påvirke mottakere av sosialhjelp til å komme seg ut av en vanskelig livssituasjon (Dahl & Lima, 2018, s. 20).

Den norske aktiveringspolitikken fremmes som et positivt virkemiddel for å få passive mottakere ut i aktivitet (NOU 2019: 7; Regjeringen, 2018). Dette henger sammen med ideen om at det er nødvendig å stille krav for å hjelpe folk til å bli selvforsørgete (Eriksen & Molander, 2018, s. 11). Effektene av aktivitetsplikt er imidlertid uklare (Hernæs, 2018; Dahl & Lima, 2018). Det er varierende praksiser ved Nav-kontorer både når det gjelder vilkårssetting (Proba samfunnsanalyse, 2015, s. 25–26) og håndtering av brudd på vilkår (Terum, Torsvik & Øverbye, 2017). Ikke minst er det begrenset kunnskap om hvordan aktivitetsplikt erfarer av unge målgruppen (Hagelund, Øverbye, Hatland & Terum, 2016). I denne artikkelen retter vi derfor blikket mot regelen om aktivitet slik den erfarer av unge sosialhjelpsmottakere under 30 år. Basert på kvalitative intervjuer med unge voksne som mottar sosialhjelp, argumenterer vi for at aktivitetsplikten kan utforskes som en form for *byttemoral*, et verdisettingssystem, som i vårt materiale synliggjøres i lys av to dimensjoner: en sosial aktivitet og en sanksjonerende praksis. Disse dimensjonene kjennetegnes av et kontinuum av ulike resiprositetsformer og er både strengt adskilt og gjensidig forbundet gjennom aktivitetspliktens penger.

Unge voksne som ikke er arbeidssøkende, i opplæring eller i utdanning, omtales i den internasjonale litteraturen som NEETs («Not in education, employment or training»). Selv om antall NEETs i Norge er blant de laveste i OECD, er andelen av dem som ikke har fullført videregående skole og sliter med psykiske helseproblemer, høyere her enn i andre land (Falch & Nyhus, 2011; OECD, 2018; Olesen, 2018). Høye krav til kvalifisert arbeidskraft i det norske arbeidsmarkedet gjør arbeidsinkludering av denne gruppen til en utfordring (Frøyland, 2017; Strand, Bråthen & Grønningsæter, 2015). En vellykket implementering av aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere forutsetter kunnskap, både om deres handlingskapasitet og om deres erfaringer og opplevde handlingsrom (Hagelund mfl., 2016: 31).

Det er ikke opplagt at bruk av aktivitetskrav og sanksjoner bringer stønadsmottakere nærmere arbeidslivet (Caswell, Andersen, Høybye-Mortensen, Markussen & Thuesen, 2011). I Storbritannia viser forskning at de som utsettes for vilkårssetting, i større grad enn andre har dårlig helse og opplever skam, skyldfølelse og frykt (Fletcher & Flint, 2018; Garthwaite, 2014; Patrick, 2014). I en norsk kontekst synes erfaringene å være mindre entydige. Unge sosialhjelpsmottakere opplever det i liten grad stigmatiserende å bli stilt aktivitetskrav til (Bråthen, Hyggen, Lien & Nielsen, 2016). En studie av saksbehandlere i Norge som jobber med økonomisk sosialhjelp, viser at disse – i større grad enn tilfellet er i for eksempel Storbritannia – har en bredere terapeutisk orientering til klienten når de skal stille krav (Terum mfl., 2017). Lidén og Trætteberg (2019) finner et språk i hvordan Nav-kontorer arbeider med aktivitetsplikt; på den ene siden fører den til bedre oppfølging av unge mottakere av sosialhjelp, på den andre siden er det en utfordring for Nav-kontorene å gi meningsfull aktivitet til en sammensatt brukergruppe (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 7).

Økt krav til aktivitet i velferdsordningene vil, ifølge regjeringen, «[...] gi legitimitet til velferdsytelsene gjennom en bedre balanse mellom rettigheter og plikter, og styrke den enkeltes

muligheter til å komme i jobb» (Arbeids- og sosialdepartementet, 2016, s. 6). Aktivitetsplikt kan dermed beskrives som en resiprositetsbasert politikk (Watts & Fitzpatrick, 2018, s. 126). Resiprositetsargumentet uttrykkes som en plikt til å «gi noe tilbake» (Molander & Torsvik, 2015, s. 385) og er også knyttet til en normativ diskusjon om rettferdighet: hva som skal være rettferdig å kreve av samfunnsborgere (Eriksen & Molander, 2018, s. 7). Resiprositet er et nøkkelbegrep i ulike samfunnsfaglige teorier. Ifølge Kildal (2013) bidrar resiprositet som politisk filosofi til å rettferdiggjøre forholdet mellom rettigheter («goder som mottas») og plikter («gjengjeldelse» av godene) (Kildal, 2013, s. 90). Resiprositetsbegrepet har vært preget av uklarerhet og tvetydighet, og det er få gjennomgående diskusjoner om dette prinsippet i velferdspolitikken (Kildal, 1999, s. 363).

I denne artikkelen bruker vi et perspektiv på resiprositet fra økonomisk antropologi for å utdype aktivitetspliktens ulike dimensjoner med utgangspunkt i målgruppens egne erfaringer. Vi stiller følgende spørsmål: Hvilke erfaringer har unge mottakere av sosialhjelp med aktivitetsplikt? På hvilken måte kan deres erfaringer bidra til å synliggjøre aktivitetsplikt som en resiprositetsbasert praksis? Før vi presenterer studiens data og metode, vil vi utdype vårt analytiske rammeverk.

Resiprositet og byttemoral

Resiprositet forstår vi som en plikt til å gi og å motta og som det normative grunnlaget for sosiale fellesskap (Mauss, 1995, s. 30).

Sahlins (2004, s. 191–196) foreslår en typologi av resiprositetsformer som kan være nyttige for å belyse ulike nivåer av resiprositet. *Generalisert resiprositet* er det solidariske ytterpunktet som alle gaver omfattes av. Gjenytelsen trenger ikke skje med det samme, og den har ingen fast verdi. *Balansert resiprositet* viser til direkte bytte: kjøp og salg. Denne resiprositetsformen krever en umiddelbar gjenytelse. Det vil si at den er mindre tolerant for énveis-flyt (Sahlins, 2004, s. 195). Kjøper du en liter melk, gjør du direkte opp for deg. *Negativ resiprositet* er det antisosiale ytterpunktet og viser til byttehandel der man søker å maksimere sin egen nytte, som tyveri, svindel og vold, og forsøker å få noe for ingenting (Sahlins, 2004, s. 193). Disse resiprositetsformene er ikke strengt adskilt, men utgjør et kontinuum.

Parry og Bloch (1996) eksemplifiserer hvordan ulike resiprositetsformer er koblet til hverandre, ved å undersøke pengers moralske verdi¹. For å utforske hvordan vi tilskriver penger verdi, må vi se pengebytte i en større sammenheng som en del av vårt totale verditilskrivningssystem – eller byttemoral, sier Parry og Bloch (Parry & Bloch, 1996, s. 63). Parry og Bloch (1996) løfter frem to parallelle, men ulike byttesystemer som de argumenterer for at finnes i de fleste samfunn. Det ene kjennetegnes av pengebytte og en balansert resiprositetsform som er kortsiktig, det vil si at man gjør umiddelbart opp for seg (lønn, handel). Det andre er mer langsiktig der reproduksjon av sosiale fellesskap vektlegges og kjennetegnes av en generalisert resiprositetsform. Det som byttes, kan være emosjonelle så vel som materielle verdier, for eksempel felles måltider og dugnad. Her er penger ideelt sett fraværende (ibid., 23).

Hart (2012) anvender Parry og Blochs perspektiv for å forstå pengers betydning i moderne velferdsstater og betegner disse ulike byttesystemene som henholdsvis *utsiden* og *innsiden* i et samfunn (Hart, 2012, s. 181). Mens pengebytte i moderne velferdsstater gjerne representerer noe fremmedgjort, en utside, er det nært knyttet til det sosiale fellesskapet der penger er mindre viktig, en innside, og en modell for sosial integrasjon (ibid.). Utsiden og

1. Penger fra offentlige ytelser, som sosialstønad og trygd, oppfattes for eksempel i mange vestlige velferdsstater som mer problematiske enn penger man mottar for arbeid og utdanning (Zelizer, 1994).

innsiden relateres til hverandre gjennom det Parry og Bloch betegner som ulike transformativ prosedyrer (Parry & Bloch, 1996, s. 29). Penger som oppnås på utsiden (for eksempel i form av lønn, stønad), er moralsk tvetydige hvis de ikke *konverteres* og personlig gjøres gjennom ulike transformativ prosedyrer til opprettholdelse av innsiden (sosialt fellesskap). Parry (1996) viser for eksempel til en gruppe kristne, fattige bønder i Columbia, der penger man tjener på lønnsarbeid, blir sett på som ufruktbar og djevelens arbeid. Når kvinner anvender penger på matvarer, «renses» disse pengene gjennom kvinnenes sosiale matlagingsfellesskap (Parry, 1996, s. 64). På en lignende måte kan man undersøke hvordan penger mottatt som stønad «renses» gjennom plikten til å være i aktivitet.

I denne artikkelen analyserer vi aktivitetsplikten i lys av begrepet byttemoral, som en innside og utside, et verdsettningssystem med et kontinuum av ulike resiprositetsformer. Aktivitetsplikten binder innsiden og utsiden gjennom ulike transformativ prosedyrer.

Design, metode og data

Datamaterialet i denne studien baserer seg på kvalitative, semistrukturerte intervjuer med unge voksne som mottar sosialhjelp, og som har krav om aktivitet. Vi rekrutterte informanter via Nav-ledere og veiledere ved fire middels store Nav-kontorer i ulike kommuner i Sør-Norge. De ansatte opererte her som portvakter (se for eksempel Redalen, Ellingsen, Studsrød & Willumsen, 2013, s. 20). Det vil si at hvordan de henvendte seg til potensielle informanter på vegne av oss, kan bygge på vurderingene deres av brukernes forutsetninger for forskningsdeltakelse og hvilken innstilling de selv har til forskning (Redalen mfl., 2013). I ett tilfelle hadde saksbehandleren forklart at intervjuet ville være å regne som en aktivitet, og at deltakelse på intervjuet fritok deltakerne fra aktivitetsplikten den dagen. I forkant av intervjuet fikk informantene skriftlig informasjon av oss om prosjektet: at deltakelse var frivillig, taushetsbelagt og ikke ville ha betydning for den enkeltes sak i Nav. Samtykke ble gitt både skriftlig og muntlig. Navn og stedsbeskrivelser er anonymisert.

Vi gjennomførte intervjuer med 16 unge voksne i aldersspennet 19 til 29 år, hvorav ni var menn og syv kvinner. Bakgrunnen deres var variert. Noen hadde fullført videregående skole, men hadde ikke lyktes i å få jobb. Andre hadde ikke fullført videregående, ofte på grunn av problemer med å få lærlingplass og mistrivsel på skolen. For noen var søknad om sosialstønad deres første møte med Nav, andre hadde en lengre historie med tidlig kontakt med barnevern og deretter Nav. Noen bodde alene på hybel, andre med samboer eller hjemme hos mor, far eller slektning. Tre av kvinnene hadde omsorg for små barn.

Gjennom en kombinasjon av *aktiv intervjuing* og *deskriptive spørsmål* ønsket vi å komme tett på de unge voksnes egne erfaringer. Aktiv intervjuing (Andersen, 2006) skiller seg fra dybdeintervjuer ved at forskeren avgrensner og leder samtalen mot et spesifikt tema, eller med ønske om å bekrefte eller avkrefte bestemte hypoteser, i vårt tilfelle om aktivitetsplikt (Andersen, 2006, s. 275). Vi utformet en intervjuguide delt i fire temaområder: (1) bakgrunn, (2) erfaring med og syn på Nav, (3) erfaring med vilkårssetting og (4) erfaring med brudd på vilkår. Intervjuguiden hadde flere deskriptive spørsmål (Spradley, 1979, s. 85) (for eksempel: «Kan du beskrive en vanlig dag?») for ikke å låse svarene til forskernes forhåndsdefinerte tema.

Vi gjennomførte intervjuene ved det lokale Nav-kontoret eller det tilhørende aktivitets-senteret i de tilfellene det var etablert. Alle intervjuene ble tatt opp digitalt og transkribert. Transkripsjonene utgjør studiens datamateriale. I forkant eller etterkant av intervjuene fikk vi en omvisning i lokalene. Vi bruker våre observasjoner fra dette til å introdusere funnene.

Vi gjennomførte en temaanalyse av materialet (Ryan & Bernard, 2003). Analyseprosessen kjennetegnes av tre fortolkningsfaser: Først leste vi gjennom transkripsjonene for å identifisere repeterende tema og mønstre knyttet til aktivitetsplikten uttrykt gjennom informantenes egne ord. Deretter brukte vi våre analytiske begreper som de tre ulike resiprositetsformene, byttemoral og transformativ prosedyrer for å gi mening til informantenes erfaringer med aktivitetsplikt gjennom vårt teoretiske rammeverk. Til sist diskuterte vi våre funn og analyser kritisk.

Funn og analyser

I det følgende presenterer vi våre funn knyttet til hvordan unge mottakere av sosialhjelp erfarer aktivitetsplikten. Videre diskuterer vi i lys av våre analytiske perspektiver hvordan disse erfaringene kan bidra til å synliggjøre aktivitetsplikten som en resiprositetsbasert praksis.

«Det er bra å ha en plass å gå til»

Mange av informantene snakker om aktivitetsplikten med utgangspunkt i deres erfaringer med aktivitetssenteret.² Tre av kontorene i vår studie hadde egne kommunale aktivitetssentre. Det fjerde kontoret hadde andre løsninger på aktivitetsplikten, som deltakelse i kommunale prosjekt eller arbeidstrening. Aktivitetssentrene er lokalisert i kommunale bolighus eller tidligere butikk- og kontorlokaler fysisk adskilt fra og i gangavstand fra Nav-kontorene. De ansatte her har en uformell stil og ofte en spøkefull og kameratslig tone med de unge voksne. På flere av aktivitetssentrene er det en «hjemmekoselig» stemning med stearinlys og duk på bordet, felles kjøkken og felles måltider. Etter oppmøte på aktivitetssenteret pleier de unge voksne å spise frokost, drikke kaffe eller spise lunsj med de ansatte. Deretter deltar de i ulike arbeidsrettede aktiviteter, som jobbsøking, CV-skriving, intervjuutredning, besøk på arbeidsplasser eller turer til treningssentre.

De fleste av informantene snakker om tida før de deltok på senteret som dødtid hvor de bare satt hjemme, spilte spill og var sofagriser. Det å skulle møte opp et sted om morgenen er noe mange informanter opplever som positivt: Flere sier at det er fint å kunne dra til et sted, komme seg opp om morgenen og være sosial og treffe andre. Per, som har vært en måned på aktivitetssenteret, er glad for å komme seg ut. Brita opplever det fint å treffe folk, samtidig som hun understreker at det i starten var litt rart å skulle gå til et sted – for å få penger. Andre peker på at det er fint å lære å søke jobber og ha tilgang på datamaskin og skriver. Kari synes at det er bra at de har en plass å gå til og er litt effektive i løpet av en dag. Jon vektlegger det å bli kjent med andre som viktig.

I en studie av minoritetskvinnens møte med et arbeidskvalifiseringstiltak i Norge viser for eksempel Rugkåsa (2016) hvordan fellesskapet mellom kvinnene og de ansatte etableres og styrkes gjennom ulike former for resiprositet. Kvinnene kommer til tiltaket med forhåpninger om arbeid som «byttes» mot å innordne seg i velferdsstatens krav til kompetanse. Samtidig opplever kvinnene omsorg, anerkjennelse og mestring ved deltakelse på aktiviteter ved tiltaket. Dette fortolker Rugkåsa som en (emosjonell) gjenytelse for tjenester som de ansatte yter dem (ibid., s. 156). På en lignende måte kan de unge voksnes opplevelse av å ha en plass å gå til og å gjøre noe nyttig fortolkes som verdier som byttes som en gjenytelse for kravet om

2. Disse aktivitetssentrene kan gå under ulike navn som jobbklubb, jobbsenter eller ulike stedsnavn (se Lidén & Trættemberg, 2019).

å møte opp. Samtidig kan det synes som om flere av våre informanter er kritiske til deltakelsen på aktiviteter ved aktivitetssentrene som en type byttehandel, spesielt når denne blir eksplisitt uttrykt som en type «barnepremiering».

«Det er litt sånn ... barnepremiering»

Det forventes tilstedeværelse og ulike former for deltakelse på aktivitetene som tilbys ved aktivitetssentrene, selv om det kun er manglende oppmøte som kan føre til trekk i stønaden (økonomisk sanksjon). Der hvor dagen starter med frokost eller lunsj, kreves det at de unge er til stede, selv om det er frivillig å spise. Sven beskriver det slik: «Jeg spiser jo ikke frokost, så de kan bare glemme frokosten for min del [...] Men vi må sitte der, alle sammen, og vente til de er ferdige med å spise, så det går helt fint.» Dersom man ikke spiser frokost, betyr ikke det at man kan komme senere, for «da mister du penger», forklarer han.

I de mer arbeidsrettede aktivitetene praktiseres det ulike former for belønning for deltakelse. Ved ett aktivitetssenter fikk deltakerne kake når noen lyktes i å få jobb eller innfridde krav som ble stilt, for eksempel å kontakte en arbeidsgiver. Per forklarer: «Første uka jeg var der, var det slik at vi fikk kake hvis vi hadde tatt en telefon, den type ting [...] Litt sånn der barne- [pause] premiering [ler] [...] men det er veldig bra atmosfære.» Ved et annet aktivitetssenter ble seier i sjakkspill «belønnet» med å søke færre jobber. Denne typen belønning hadde også som utgangspunkt at det ikke alltid var så mange jobber å søke på. Som Jon sier: «Det er ikke hver dag det er nye stillinger å søke på, i hvert fall ikke som lastebilsjåfør, som er det jeg helst vil jobbe som.» Han spiller ofte sjakk med en av de ansatte, på tidspunkt hvor han ideelt sett skulle søkt jobber. Dersom Jon taper, må han søke tre jobber, selv om de ikke er innenfor det han ønsker å jobbe med. Jon forteller:

[...] det er en grei deal, for du har jo lyst til å vinne [ler]. Og jeg tapte i går, så da måtte jeg søke jobber. [ler]

Intervjuer: Skjønner. Da hadde du ikke søkt, hvis du ikke hadde tapt, på disse stillingene.

Jon: Nei ... jeg hadde bare fortsatt å spille [ler]. Så de er litt smarte, de folkene der borte [smiler og nikker mot aktivitetssenteret].

Ulike aktiviteter, fra måltider til mer arbeidsrettede aktiviteter, synes å være forankret i en generell form for resiprositet, der den sosiale dimensjonen ved deltakelsen vektlegges. Samtidig ligger det en balansert resiprositetsform i bunn og en økonomisk dimensjon. Ved måltidet er tilstedeværelse viktigst, mens i den arbeidssøkende aktiviteten vektlegges en lekpreget konkurranse. Både måltidet og barnepremieringen kan forstås, i lys Parry og Bloch (1996), som transformative prosedyrer mellom aktivitetspliktens penger og deltakelse i et sosialt fellesskap. Frokosten eller måltidet kan virke formildende på selve oppmøteplikten («hvis du ikke kommer, får du ikke penger»). Når man først er til stede ved måltidet, oppleves det snarere som en valgfrihet å bare kunne være der uten å måtte spise («det er helt greit å bare sitte der»). «Barnepremieringen» kan fortolkes som en form for negativ resiprositet der både den ansatte og de unge voksne er opptatt av å maksimere egen interesse. Samtidig skjer dette innenfor et sosialt fellesskap karakterisert ved personlig oppfølging og tett kontakt mellom ansatte og de unge voksne.

Ulike aktiviteter innebærer ulike moralske forventninger om bytte som de unge sosialhjelpsmottakerne mer eller mindre er innforstått med, men ikke dermed ukritiske til. Selv om de fleste verdsetter det sosiale fellesskapet, er ikke alle enige i forventningene de møtes med. Marte sier:

Det er litt sånn som å være tilbake på skolen, at vi må komme og spise og så vaske etter oss, og av og til må vi dra sammen til treningssenteret i flokk. [...] det er litt sånn [...] barnehage av og til, føles det som. Og vi får ikke sitte på mobil mens vi sitter ved frokostbordet ... sånne ting.

Det er den typen oppdragende holdning de blir møtt med, som Marte misliker. Marte er mer kritisk til denne holdningen enn flere andre, som Sven og Jon. Noen er både kritiske til den oppdragende og «barnlige» formen de blir møtt med ved aktivitetssentrene, og samtidig takknemlige for å ha et sted å gå til, som er, som Kai uttrykker det, «bedre enn ikke å gjøre noe».

Sara trekker på en litt annen måte frem det hun opplever som en mismatch mellom de aktivitetene de gjør ved aktivitetssenteret, og formålet, som skal være å få dem i jobb. Hun sier:

Det er jo litt trist, da. Du drar jo bare dit [til aktivitetssenteret] for å drikke kaffe og eventuelt se gjennom sånn der jobber og sånn i kommunen. Og det er jo litt sånn her [...] det er jo bare leger og sånn de søker etter.

Saras utsagn kan fortolkes som at hun er kritisk til gjenytelsen som kreves av henne for at hun skal få penger; byttet oppleves ikke som meningsfylt, den sosiale dimensjonen oppleves ikke som konverterbar til arbeidslivet. Uten at Sara eksplisitt løfter dette frem, kan hennes erfaring sees i lys av strukturelle faktorer som arbeidsmarkedet i kommunen og manglende sysselsetting til alle. Få av informantene diskuterer dette. Det kan ha å gjøre med spørsmålene vi stilte, der arbeidsmarkedet ikke eksplisitt var et tema. Men det kan også være at aksepten for, for eksempel, barnepremiering reflekterer en type «resignasjon» både hos ansatte og unge voksne over denne strukturelle utfordringen, samtidig som at de har en bevissthet om at den finnes. Jon, som spiller sjakk fordi det er få utlysninger som lastebilsjåfør, er et eksempel på dette.

De ulike formene for praksis som finner sted ved aktivitetssentrene, inviterer til og er avhengige av relasjoner til andre voksne, det vil si veiledere og andre ansatte. Disse er sentrale i vurderingen av de unge voksnes begrunnelser for manglende oppmøte, i rapporteringen om trekk i stønad og i deres opplevelse av å bli tatt på alvor.

«Veiledere er menneskelige»

De som jobber på aktivitetssentrene, beskrives av informantene som «ganske tilgjengelige». De unge voksne kan ta kontakt med veilederne på SMS og telefon døgnet rundt. Per beskriver veiledere som «veldig kjekke og jordnære» og som «veldig grei[e] å snakke med». Camilla liker at veilederne etterspør deres meninger og vurderinger: «Vi får ofte spørsmål fra de ansatte om hva de kan gjøre annerledes og om det er noe vi savner [...] Så ja, jeg synes de er veldig flinke med det her.»

Noen vektlegger de positive sidene ved sin veileder ved å sammenligne med tidligere erfaringer. Sven sier om sin veileder:

Hun er ikke sånn som ser ned på folk. Jeg hadde en som så veldig ned på folk som kom inn og ... Hver gang jeg kom inn og skulle spørre om noe – en søknad eller noe sånt, så han så oppgitt på meg. Han bare ristet på hodet hver gang han så meg.

Intervjuer: Hva er det som gjør din nåværende veileder så grei?

Sven: Hun rakker ikke ned på meg. Hun setter seg inn i situasjonen min og skjønner den.

Erfaringer med veiledere er varierte, og «det er veldig avhengig av hvem du får. Du må liksom tenke over hva du sier til hvem», sier Bjørn. Han utdyper: «Det er egentlig helt opp til saksbehandleren du har, til å tolke saken.» Flere var tydelige på at du må «kunne spillet» i møte med Nav. Sven forteller det slik: «[...] jeg liker å gjøre det jeg får beskjed om av Nav, [...] viser du at du er pliktoppfyllende, så kan det være at du får litt hjelp til ting.» Flere av informantene har negative erfaringer med tidligere voksenpersoner, fra skole, hjem, vennemiljø og arbeidsplasser. Kanskje nettopp derfor er forholdet til veilederen viktig, samtidig som det er som å balansere på en knivsegg; det kan bli bra, men det kan også bli, som Lasse sier, «jævlig dårlig». Han utdyper:

Så har du hu småfeite blondina. Sitter der eplekjekk og høy på seg selv. Hvis hun kan gjøre ting vanskelig for meg, så gjør hun det. Hvis hun er der når jeg kommer [til Nav-kontoret], så går jeg igjen. Hun sier liksom bare «det er ikke mitt ansvar å hjelpe deg».

Forholdet til veilederen er altså av stor betydning for de unge voksnes erfaringer av egen mestring og muligheter og av å bli verdsatt. Dette understøttes også i mye av litteraturen om aktivitetsplikt i en norsk kontekst; det å være tett på brukerne, komme raskt i gang med oppfølging og skape gode samarbeidsrelasjoner mellom Nav og andre aktører sees på som nødvendig for at aktivitetsplikten skal ha ønsket effekt (Lidén & Trøttestad, 2019, s. 31). Likevel betyr ikke tett oppfølging utelukkende en god relasjon. Mange av informantene skilte mellom veilederne ved Nav-kontorene og veilederne eller de ansatte ved aktivitetssentrene. Lasse tydeliggjør en uforutsigbarhet knyttet til veilederne han møter ved Nav-kontoret. En dårlig relasjon til veilederen kan kanskje beskrives som en negativ form for resiprositet. Lasse sier at han «ikke får hjelp», og at veilederen «heller ikke vil hjelpe». Lasse og flere av de andre informantene var tydelige på at de ansatte ved aktivitetssentrene var greiere og mer uformelle i stilen. De inngår i likeverdige relasjoner med de unge voksne (de spiller spill, deltar på måltider sammen, går på trening). Tidligere forskning på ungdom i en utsatt posisjon har vist at det å etablere vanlige relasjoner til andre voksne er viktig fordi det gir følelsen av å være «mer normal» (Frøyland, 2017, s. 145). Kvaliteten på relasjoner som etableres til veiledere og andre voksne, er også avgjørende for i hvilken grad de unge voksne opplever aktivitetsdeltakelse som meningsfull og rimelig i bytte mot stønaden de mottar.

«Plikten til å dukke opp»

Den tydeligst formulerte plikten til aktivitet er, som Helene sier, «plikten til å dukke opp». Det er klare regler for oppmøte på aktivitetssenteret eller tilsvarende aktivitet.³ Dersom man ikke møter opp innen et gitt tidspunkt, som oftest klokka ni, er regelen at man blir trukket i stønad. Informantene forklarer at trekket gjøres «av de der oppe på Nav», og ikke av de ansatte ved aktivitetssentrene som de unge voksne er i daglig kontakt med. Informantene har varierende erfaring med hvilke regler som gjelder hvor, og når. Mens det å komme fem minutter for sent kan gi trekk for en halv dag, kan det å komme en time for sent gi trekk for en hel dag. Det er likevel slik at de ansatte ved aktivitetssenteret fortløpende vurderer i hvilken grad det å komme for sent eller ikke møte opp skal rapporteres. Gyldig grunn for å ikke møte opp er sykdom. Men flere av informantene har erfaring med at det å komme for sent på grunn av at bussen er forsinket, også kan bli godkjent som fravær. Andre, som Brita og Camilla, har blitt trukket i stønad fordi de kom for sent på grunn av bussen. Det avgjø-

3. I de tilfellene hvor aktivitetssentrene ikke er etablert, innebærer det gjerne oppmøte på en arbeidstreningsplass (for eksempel et prosjekt, lager, butikk).

rende er hvordan ansatte vurderer situasjonen. Noen av de unge voksne sier det er godkjent å komme for sent hvis man ringer og gir beskjed. Magnus, som har lang reisevei, har et tilpasset opplegg med andre betingelser enn oppmøteplikt. Han sier: «De dagene det er for tungvint for meg å møte opp, kan jeg bli hjemme. Men jeg må bevise at jeg har søkt minimum tre jobber per dag.» God kommunikasjon med veileder synes å være sentralt for å «spille på lag» med Nav og i størst mulig grad unngå sanksjoner. «Det viktigste er at du gir beskjed hvis du er for sein eller ikke kommer», sier Camilla. Dette må man gjøre ved å ringe – en tekstmelding holder ikke.

Hvordan den ansatte velger å håndheve reglene, er avhengig av hvilke begrunnelser de får tilbake av klienten ved manglende oppmøte. Begrunnelser er altså noe som byttes mellom ansatte og de unge voksne.

Det å ta kontakt dersom man ikke kan møte opp ved aktivitetssenteret, er et minimumskrav for å unngå å bli trukket i stønad. Den sanksjonerende dimensjonen ved aktivitetsplikten synes å modifiseres gjennom relasjonen som etableres mellom de ansatte og stønadmottakeren. Dette kan forstås som transformativ prosedyrer mellom to ulike bytteformer (Parry & Bloch, 1996, s. 29). Men det er ikke alltid slik at de unge voksne for enhver pris vil unngå å bli sanksjonert eller trukket i stønad ved å kontakte de ansatte ved aktivitetssenteret. Marte husker en gang hun fikk trekk fordi hun ikke møtte og ikke hadde gitt beskjed:

Det var dagen etter at jeg hadde vært på intervju selv, så da var jeg bare ikke i humør til å – for da var det den uka vi hadde masse intervju her nede [aktivitetssenteret] òg. For jeg følte bare at «nei, dette gikk så dårlig», så da hadde jeg ikke noen motivasjon til å komme ned her [...]

Intervjuer: Fikk du da trekk?

Marte: Ja. Det er veldig kjedelig sånn sett, men ... Jeg forstår jo det, men.

Intervjuer: Ringte du og sa at du ikke kom?

Marte: Nei. Jeg tenkte på det, men jeg tenkte at hvis jeg gir beskjed, så kommer de til å prøve å overtale meg, og jeg var ikke i humør på en måte [...] Det er jo stygt å si, men [...] Jeg visste jo liksom hva som kom til å – jeg visste jo at de ikke bare hadde sagt sånn «bare bli hjemme og kos deg, du», de hadde ikke sagt det.

Marte har et godt forhold til de ansatte ved aktivitetssenteret. Ved å velge å ikke gi beskjed om at hun ikke kommer, er Marte klar over at hun blir trukket i stønad. Det kan fortolkes som at hun ikke ønsker å gjøre relasjonen til de ansatte ved aktivitetssenteret til en økonomisk relasjon. Det å velge å ikke ta kontakt og ikke møte opp kan være en måte hun holder de økonomiske og sosiale bytteformene adskilt på. Det kan også være en måte Marte ønsker å gjøre trusselen om trekk mindre uforutsigbar på. Hun vet at hun blir trukket hvis hun ikke tar kontakt. Men hvis hun tar kontakt, kan hun likevel ikke være helt sikker på om hun blir trukket eller ikke, det avhenger av hvordan den ansatte vurderer Martes begrunnelse. I andre tilfeller, der den unge voksne ringer og gir beskjed om forsinkelser, eller ikke orker å komme, blandes ulike resiprositetsformer gjennom selve kontakten som etableres.

«Du skal ikke bli belønna for å sitte på ræva»

De fleste informantene er enige i det overordnede resiprositetsprinsippet knyttet til det å motta penger. Julie sier:

Du skal ikke bli belønna for at du sitter på ræva og ikke gidder å komme [ler], det blir jo basically det du gjør hvis du sier nei, «nei jeg gidder ikke komme, liksom, hvorfor skal jeg det». Det viser jo mer hva slags holdning du har.

Flere synes det er greit at det stilles krav, og at man skal gjøre noe for å komme seg ut av den situasjon man er i. Brita sier at «det er egentlig et lite krav om at du må gå her for å få penger», samtidig som hun understreker at det er det sosiale som motiverer henne til å komme.

Både Brita og Julie oppfatter oppmøtet og deltakelsen på aktivitetssenteret som et akseptabelt krav og noe som er forventet. Per er også positiv til oppmøtekrav og beskriver aktivitetsplikten som «holdningsfremmende» fordi man står opp, møter opp og deltar. Det motsatte er ikke akseptabelt, som å komme for sent, ikke møte og ikke delta. Per sier: «Du kan jo ikke ha disse holdningene når du skal ut i arbeidslivet.» Med «disse holdningene» refererer Per til det samme som å «sitte på ræva» og ikke delta i det som kreves.

Andre er tydelig på at de kan velge å ikke møte opp, med bevisstheten om at da mottar de ikke penger. Jon har opplevd å bli trukket flere ganger. Han synes det er kjipt, fordi han i utgangspunktet får lite penger. Men som han sier: «Jeg synes det er rettferdig. For du skal ikke få noe for det du ikke gjør.»

I uttalelsene over ligger det også en moralsk vurdering i det å motta penger, som må innebære en gjenytelse i form av oppmøte. Dette kan i tillegg fortolkes som at det å få stønadspenger ikke skal ta form av en negativ resiprositet, det vil si at man skal ikke «få noe for ingenting».

Men ikke alle deler en slik oppfatning. Ove sier at det er «kjedelig» å bli trukket en halv dag dersom man er ti minutter for sen, og han spør seg om han da liksom godt kunne blitt hjemme. Han sier:

Du får trekk, ja. Men akkurat den synes jeg er grei, men den som jeg synes er kjedeligere, er hvis jeg kommer ti minutter forsinket, da, så trekker de halve. For da tenker jeg det er litt kjedelig når du faktisk kun er ti minutter – det er jo greit nok, det er jo mye, egentlig, men så mister du halve, og du får ikke så mye fra før av, og så ... Da tenker du jo nesten av og til «hvorfør skal jeg komme i det hele tatt?». Jeg har jo alltid kommet, men blir litt sånn ... Jeg har allerede tapt halvparten, liksom, bare fordi jeg var ti minutter forsinket.

Oppsummert virker det som informantene er litt mindre positive til trekk enn krav om aktivitet. De er mer positive til det sosiale fellesskapet som er knyttet til aktivitetene, og mindre positive til økonomiske sanksjoner som de opplever skjer utenfor dette sosiale fellesskapet. Tidligere forskning viser at Nav-ansattes bredere terapeutiske orientering kan virke positivt på den enkelte klient, men at dette også kan gjøre reglene om krav og sanksjoner uforutsigbare (Terum, Torsvik & Øverby, 2017). Med bakgrunn i våre analyser argumenterer vi for at fellesskapet mellom ansatte og unge sosialhjelpsmottakere bidrar til å transformere krav om sanksjoner til en mer positiv form for sosialitet, gjennom det Parry og Bloch (1996, s. 29) betegner som transformative prosedyrer.

Aktivitetspliktens inside og utside

De unge voksnes erfaringer med aktivitetsplikten tydeliggjør hvordan pengene de mottar i form av sosialstønad, tillegges verdi gjennom ulike former for gjenytelse: fra krav om oppmøte, deltakelse i måltider og jobbettede aktiviteter til sanksjoner ved brudd på reglene. På hvilken måte kan deres erfaringer bidra til å synliggjøre aktivitetsplikt som en resiprositetsbasert praksis? Det er spesielt to dimensjoner ved aktivitetsplikten som er tydelige i vårt materiale: aktivitetsplikten som sosial aktivitet – innsiden – og aktivitetspliktens sanksjonerende praksiser – utsiden. Dette oppleves ikke av informantene som strengt adskilte dimensjoner, men som en spenning.

Aktivitetspliktens innside viser til de sosiale aktivitetene de unge voksne møter gjennom tett oppfølging fra Nav organisert gjennom aktivitetssentrene. For de unge voksne er aktivitetspliktens innside noe positivt; det handler om å ha et sted å gå til, delta på aktiviteter som måltider, trening og jobbsøking og skape relasjoner til andre mennesker. Deltakelse både i måltider og i arbeidsrettede aktiviteter måles mer som en gjensidig utveksling mellom de unge voksne og de ansatte enn som et økonomisk bytteforhold. Her kan, som Sven uttalte det, «det å være pliktoppfyllende» byttes med «å få litt hjelp». På innsiden synes kravet om å delta i en aktivitet å være lite omstridt, kanskje fordi det man yter tilbake for pengene man mottar, primært knytter seg til opprettholdelse av et sosialt og ikke økonomisk fellesskap. Informantenes begrunnelser for gjenytelsen henger sammen med moralske normer de ser ut til å dele med ansatte om «å gjøre noe» og «føle seg nyttig». Hvordan denne formen for fellesskap erfares av hver enkelt deltaker, er avhengig av forholdet til veilederne og ansatte – om den unge voksne føler at han eller hun blir fulgt opp, eller om vedkommende føler seg oversett eller sett ned på.

Aktivitetspliktens utside viser til pengebyttet, til stønaden man får inn på kontoen og de sanksjonerende praksisene som kan medføre reduksjon i pengene man mottar. Den enkelte stønadsmottaker må ha rett til pengene, og det er regler for hvor mye penger man kan få, basert på formelle kriterier. Mens aktivitetspliktens innside er tydelig forankret i aktivitetssentre eller jobbpraksiser som steder, så er aktivitetspliktens utside ikke nødvendigvis stedlig forankret, men mer abstrakt og, som Hart skriver, fremmedgjort (Hart, 2012, s. 181). På utsiden registreres sosialmottakerens penger som «inntekt» på bankutskriften. Dette gjelder også penger som for eksempel Magnus eller Marte har mottatt som «gave» av venner og familie. Pengegaver fra innsiden (i andre sosiale fellesskap enn aktivitetssenteret) transformeres til inntekt på utsiden. Utsiden kjennetegnes av en balansert form for resiprositet der det Sahlins kaller énveisflyt (Sahlins, 2004, s. 195), det vil si å motta noe uten gjenytelse, i mindre grad tolereres enn på innsiden. Aktivitetspliktens utside plasseres ofte fysisk på utsiden av aktivitetssentrene: «der oppe» på Nav-kontoret. I bytte mot oppmøte og deltakelse på aktivitetssenteret blir pengene vekslet inn i sosiale aktiviteter på *innsiden* og tilskrives mening.

De unge voksnes erfaringer synliggjør en spenning mellom disse to dimensjonene ved aktivitetsplikten: utsiden og innsiden. Aktivitetene på innsiden kan skape en følelse av tilhørighet og tillit til andre. Samtidig stiller flere spørsmål ved selve oppmøtekravet for å få penger og sanksjonene som følger om man ikke møter opp. Utsiden og innsiden som dimensjoner ved aktivitetsplikten knyttes sammen gjennom sosialstønaden de unge voksne mottar på utsiden, og som er en forutsetning for å i det hele tatt få tilbud om å delta på innsiden. Et viktig spørsmål er om denne byttemorale er overførbart til arbeidslivets innside og utside, der penger i form av lønn tilskrives en annen verdi enn penger i form av trygd. De organisatoriske løsningene på aktivitetsplikten, med tett og personlig oppfølging og sosial aktivitet kombinert med sanksjonerende praksiser, utfordres av aktivitetspliktens politiske mål: å få folk i arbeid som bidragsyttere til velferdsstaten. Det er ikke gitt at etableringen av sosiale relasjoner og sosial tilhørighet utenfor arbeidslivet lar seg konvertere til sosial tilhørighet i arbeidslivet. Ifølge Kildal (1999) gir ikke arbeidslivet alltid muligheter for å utvikle stabile sosiale relasjoner og tilhørighet gitt økende grad av atypisk arbeid som skiftarbeid og sesongarbeid, som gjør sosial interaksjon vanskelig (Kildal, 1999, s. 361).

Utviklingen i norsk velferdspolitikken de siste tiårene viser til en økende vektlegging av plikt til umiddelbar gjenytelse. «Tregende» mottar hjelp, men kun i bytte mot en form for bidrag til samfunnet (Kildal, 1999, s. 363; Watts & Fitzpatrick, 2018, s. 126). Det normative kravet om resiprositet innebærer at stønadsmottakere er forpliktet til å akseptere aktivite-

ten de tilbys av Nav, ellers risikerer de å bli nektet grunnleggende støtte. Det vi finner, er at normen om resiprositet ikke er umiddelbart entydig som et bytte mellom innsats og økonomisk kompensasjon. Stønaden kan reduseres for fravær eller forsinkelse, men det kan ikke trekkes penger for at noen ikke spiser opp brødsreven sin eller ikke er motivert på aktivitetssenteret. Selv om de fleste av de unge voksne synes å ha oversikt over regler for oppmøte og sanksjoner, opplever de at veiledere og ansatte praktiserer mange unntak fra reglene med ulike begrunnelser. Dette gjør at aktivitetsplikten blir oppfattet av målgruppen som en uforutsigbar praksis. Dette funnet samstemmer med forskning fra andre land som viser at frontlinjens implementering av aktivitetsplikten kan oppleves forvirrende av stønadsmottakere (Hasenfeld, Ghose & Larson, 2004; Oakley, 2014). De unge voksne vi har snakket med, er aldri helt sikre på i hvilke situasjoner de blir trukket, i hvilke situasjoner de bare får en advarsel, og i hvilke situasjoner de får en belønning (for eksempel kake).

Konklusjon

I denne artikkelen har vi undersøkt hvilke erfaringer unge mottakere av sosialhjelp har med aktivitetsplikt, og på hvilken måte deres erfaringer kan bidra til å synliggjøre aktivitetsplikt som en resiprositetsbasert praksis. Aktivitetsplikt oppleves som et omfattende system av ulike bytteformer med en innsidedimensjon og en utsidedimensjon. Aktivitetsplikt skaper tvetydige erfaringer for de unge i møte med velferdsstatens nedre, økonomiske sikkerhetsnett. Opplevelse av hjelp kan fort endres til opplevelse av urettferdighet, og opplevelse av rimelige krav kan fort endres som følge av opplevelser av urimelige sanksjoner. Disse tvetydige erfaringene som de unge stønadsmottakerne gjør seg, er viktig å være oppmerksom på i myndigheters og fagpersoners bestrebelser på å hjelpe unge i Norge som strever med å klare seg selv. På den ene siden synes kravet om aktivitet å utvide mulighetene for unge mottakere av sosialhjelp til å komme seg ut av en vanskelig situasjon. På den andre siden kan aktivitetspliktens byttemoral med tett oppfølging fra Nav kombinert med økonomiske sanksjoner legge begrensninger på de unge voksnes bestrebelser på å bli selvforsørget gjennom tvetydigheten som oppstår i relasjonen til Nav.

Referanser

- Andersen, S.S. (2006). Aktiv informantintervjuing. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 3, 272–298.
- Arbeids- og sosialdepartementet (2009). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven)*. <https://www.lovdatab.no>.
- Arbeids- og sosialdepartementet (2016). *NAV i en ny tid – for arbeid og aktivitet*. Meld. St. 33 (2015–2016). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-33-20152016/id2501017/>.
- Bråthen, M., Hyggen, C., Lien, L. & Nielsen, R.A. (2016) *Unge sosialhjelpsmottakere i storbyene*. Fafo-rapport 2016:13.
- Caswell, D., Andersen, H.L., Høybye-Mortensen, M., Markussen, A.M. & Thuesen, S.L. (2011). *Når kassen smækkes i. Analyser af økonomiske sanktioner over for kontanthjælpsmodtagere*. København: Anvendt Kommunal Forskning. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/naar-kassen-smaekkes-i-9228/>.
- Dahl, E.S. & Lima, I. (2018). Nav-kontorenes erfaringer med aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere. *Arbeid og velferd*, 4, 19–35. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/nav-kontorenes-erfaringer-med-aktivitetsplikt-for-unge-sosialhjelpsmottakere>.

- Eriksen, A. & Molander, A. (2018). Welfare reform and public justification. *Policy Studies*, 40(6), 628–647. <https://doi.org/10.1080/01442872.2018.1538487>.
- Falch, T. & Nyhus, O.H. (2011) Betydning av fullført videregående opplæring for sysselsetting og inaktivitet blant unge voksne. *Søkelys på arbeidslivet*, 4(28), 285–301.
- Fletcher, D.R. & Flint, J. (2018). Welfare conditionality and social marginality: The folly of the tutelary state? *Critical Social Policy*, 38(4), 771–791. <https://doi.org/10.1177/0261018317753088>.
- Frøyland, K. (2017). Sentrale kvalitetar i arbeidsinkludering av sårbar ungdom, slik ungdom sjølv og arbeidsgivar opplever det. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 17(2), 3–26. <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/2567/2483>.
- Garthwaite, F. (2014). Fear of the brown envelope: exploring welfare reform with long-term sickness benefits recipients. *Social Policy & Administration*, 48(7), 782–798. <https://doi.org/10.1111/spol.12049>.
- Hagelund, A., Øverbye, S., Hatland, A. & Terum, L.I. (2016). Sanksjoner – arbeidslinjas nattsider? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(1), 24–43. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-02>.
- Hart, K. (2012). Money in twentieth-century anthropology. I J.G. Carrier (red.), *A handbook of economic anthropology*, 2. utg. Cheltenham: Edward Elgar. 166–182.
- Hasenfeld, Y. Ghose, T. & Larson, K. (2004). The logic of sanctioning welfare recipients: An empirical assessment. *Social Service Review*, 78(2), 304–319. <https://doi.org/10.1086/382771>.
- Hernæs, Ø.M. (2018). Hvordan påvirker økt bruk av vilkår for sosialhjelp sysselsetting og lønnsfordeling? *Søkelys på arbeidslivet*, 01–02(35): 4–22. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2018-01-02-01>.
- Kildal, N. (1999). Justification of workfare: the Norwegian case. *Critical Social Policy*, 19(3), 353–370. <https://doi.org/10.1177/026101839901900304>.
- Kildal, N. (2013). Den norske velferdsstaten: Fra sosiale til kontraktbaserte rettigheter. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 16(2), 87–95.
- Lidén, H. & Trætteberg, H. (2019). *Aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp*. Delrapport 1. Rapport 2019: 12. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2601413>.
- Mauss, M. [1925] (1995). *Gaven. Utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Molander, A. & Torsvik, G. (2015). Getting people into work: What (if anything) can justify mandatory activation of welfare recipients? *Journal of Applied Philosophy*, 32(4), 373–392. <https://doi.org/10.1111/japp.12132>.
- NOU (2019: 7) *Arbeid og inntektssikring – tiltak for økt sysselsetting*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-7/id2637967/>
- Oakley, M. (2014). *Independent review of the operation of jobseeker's allowance sanctions validated by the Jobseekers Act 2013*. London: William Lea Group.
- OECD (2018). *Investing in youth: Norway*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264283671-e>.
- Olesen, E.S.B. (2018). Medbestemmelse og umyndiggjørelse. Psykisk sårbare unges erfaringer med aktivitetsplanen i Nav. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(4), 330–346. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-04-04>.
- Parry, J. & Bloch, M. (red.) (1996). *Money and the morality of exchange*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Parry, J. (1996). On the moral perils of exchange. I J. Parry. & M. Bloch (red.), *Money and the morality of exchange*. Cambridge: Cambridge University Press. 64–93.
- Patrick, R. (2014). Working on welfare: Findings from a qualitative longitudinal study into the lived experiences of welfare reform in the UK. *Journal of Social Policy*, 43(4), 705–725. <https://doi.org/10.1017/S0047279414000294>.

- Proba samfunnsanalyse (2015). *Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere – virkninger for kommunene*. Rapport 2015-12. <https://www.proba.no/rapport/aktivitetsplikt-for-sosialhjelpsmottakere/>.
- Redalen, K., Ellingsen, I.T., Studsrød, I. & Willumsen, E. (2013). Portvakt eller døråpner. Å rekruttere informanter til barnevernsforskning. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 90(1), 19–31.
- Regjeringen (2018). *Slik skal vi hjelpe de unge*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/-slik-skal-vi-hjelpe-de-unge/id2596193/>.
- Rugkåsa, M. (2016). Velferdstjenester – et gavebytte? I H. Vike, J. Debesay & H. Haukelien (red.), *Tilbakeblikk på velferdsstaten. Politikk, styring og tjenester*. Oslo: Gyldendal Akademisk. 150–168.
- Ryan, G.W. & Bernard, H.R. (2003). Techniques to identify themes. *Field Methods*, 15(1), 85–109. <https://doi.org/10.1177%2F1525822X02239569>.
- Sahlins, M. (2004). *Stone age economics*. London: Routledge.
- Spradley, J. (1979) *The ethnographic interview*. New York: Harcourt Brace Jovanovitch.
- Strand, A.H., Bråthen, M. & Grønningsæter, A.B. (2015). *NAV-kontorenes oppfølging av unge brukere*. Fafo-rapport 2015:41. Oslo: Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2015/20446.pdf>
- Terum, L.I., Torsvik, G. & Øverby, E. (2017). Når vilkår og aktivitetskrav brytes. Front-linjearbeideres tilnærming til sanksjoner. *Søkelys på arbeidslivet*, 34(3), 147–166. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2017-03-01>.
- Watts, B. & Fitzpatrick, S. (2018). *Welfare conditionality*. Oxford: Routledge.
- Zelizer, V. (1994). *The social meaning of money*. New York: Basic Book.